

Alexandra CUNIȚĂ
Universitatea din București

ROMÂNĂ, O LIMBĂ MODERNĂ ÎNTR-O LUME ÎN CARE, PENTRU MULȚI, REPERUL MODERNITĂȚII ESTE LIMBA ENGLEZĂ?¹

Introducere

Conform *DEX* (1998: 645)[1], adjectivul *modern* are mai multe accepțiuni, dintre care vor fi menționate aici doar câteva, mai importante pentru subiectul ales: ‘care aparține timpurilor apropiate de vorbitor’ și chiar: ‘recent, actual’; ‘care este în pas cu progresul actual’; în expresia *limbă modernă*, contribuie la formarea semnificației ‘limbă vie, vorbită efectiv de o populație actuală’; folosit cu referire la învățământ, poate însemna, printre altele, ‘conform cu moda zilei’.

Pornind de la aceste accepțiuni, vom spune că limba română este o limbă vie, utilizată, pare-se, de vreo 28 de milioane de vorbitori contemporani cu noi, răspândiți prin întreaga lume dar mai ales concentrați în acest spațiu din sud-estul Europei cunoscut ca fiind o țară – România. O limbă vie, așa cum este și aceea pe care o folosește, de pildă, un anumit grup restrâns de indivizi aparținând populației rromice din Bulgaria, un dialect fără legătură stabilă și permanentă cu un teritoriu compact, marcat de influența uneia sau alteia dintre limbile română, greacă, turcă, bulgară (Jetchev 2009: 20) cu care a fost și este încă în contact; sau, spre a mai da un exemplu, limba unui trib pierdut din Amazonia, pe care l-am întâlni acum pentru prima dată în istorie. Toate, limbi *vii*[2], adică limbi moderne, indiferent de numărul de persoane care le (mai) vorbesc[3] azi, de recunoașterea lor ca „limbi minoritare” sau „etnice” în cadrul unui stat multilingv, de politica oficială față de ele în domeniul învățământului etc.

Mai interesantă însă pentru noi aici este accepțiunea ‘care este în pas cu progresul actual’. O vom pune în legătură cu afirmațiile lui Loïc Depecker (2013: 44): «[...] sont modernes les langues qui disent la modernité.»; «Une langue moderne serait donc une langue capable de dire les réalités modernes.»; pentru a ne întreba dacă este – sau poate nu ? – modernă o limbă care îi permite unui om de știință să exprime – e drept, într-un discurs de vulgarizare științifică tradus (din engleză) – următoarea informație :

¹Lucrarea a fost susținută în plenumul conferinței internaționale *Lexic comun / Lexic specializat: Latinitate. Romanitate. Românitate*, Galați, 14-15 octombrie 2016.

(1) Atracția gravitațională exercitată de materia vizibilă în Univers nu explică mișcarea observată a stelelor din galaxii, nici pe cea a galaxiilor în roiurile galactice. De pildă, stelele aflate la periferia galaxiilor spiralate au o viteză orbital atât de mare încât ar trebui să se împrăștie în spațiu. (*Science World*, mai-iunie 2014, 62) [4]

După părerea noastră, întrebarea relativă la modernitatea limbii române se impune mai întâi, pentru că evaluarea ei sub acest aspect pare a se face, la fel ca în cazul altor limbi romanice, cu precădere al francezei, în comparație cu engleza. Aceasta a devenit azi, mai peste tot, unica limbă de comunicare politică, științifică sau profesională, nu numai pentru că, dar și pentru că:

«L'anglais est associé à la modernité et se voit attribuer une dimension internationale et mondiale, quelle que soit la diffusion internationale d'autres langues ou leur capacité à exprimer ce que la société a de moderne, quelle que soit aussi l'utilité des langues couramment utilisées.» (Truchot 2013: 35-36).

Să credem oare că româna este o limbă atât de vetustă, dar și atât de rigidă, de „înțepenită” în contextul istoric al altor secole, acum apuse, încât a devenit incapabilă să redea „realitățile moderne”, să exprime în comunicarea interpersonală cunoștințele, viziunea, modul de a gândi specifice realității zilelor noastre?

Pe de altă parte, suntem cumva îndreptății să ne evaluăm limba maternă în astfel de termeni negativi, când știm care este, cel puțin în documentele oficiale, în declarații, politica europeană față de limbile țărilor reunite într-o comunitate politică și economică de care suntem mândri?

În plus, să fie doar o chestiune de fațadă grija noastră, mereu repetată cu glas tare, de a-i ajuta pe românii din Europa și din lume să-și păstreze și cultive limba maternă, ca prim semn al identității lor? De ce am dori ca aceștia să păstreze – vorbind-o în cele mai variate situații de comunicare – și să cultive o limbă care nu ar mai putea juca rolul său fundamental în societate?

În cele ce urmează, vom încerca să vedem dacă limba română poate dovedi că este o limbă modernă, aptă să înscrie în orizontul cultural al vorbitorilor săi realitățile acestui secol al XXI-lea, armonizându-se cu celelalte limbi europene coexistente, servind la realizarea tuturor exigențelor comunicării profesionale, politice, culturale sau de alt tip de azi, dar și opunându-se, dacă se poate, cu perseverență, așa cum fac, în numele limbii franceze, multe personalități de frunte din diverse domenii, unicității limbii engleze ca mijloc de comunicare în plan internațional, unii spun chiar unei „gândiri unice” (Hagège 2013) legate de utilizarea exclusivă, abuzivă, a acesteia.

Proprietățile unei limbi moderne

Chiar dacă este adevărat că, pentru a-i descoperi și descrie cât mai exact mecanismele, structura, unitățile, respectiv modul de funcționare, un lingvist ia în

considerare limba așa cum e ea, fără să se întrebe dacă e sau nu modernă – în sensul specificat mai sus –, nu vom abandona direcția schițată în partea de început a contribuției noastre și vom încerca să trecem în revistă măcar o parte dintre proprietățile atribuite de regulă de specialiști unui idiom socotit de ei modern.

Întorcându-ne privirea spre Canada – așa cum fac adesea, din rațiuni diverse, lingviștii francezi – vom aminti că, din motive de ordin geopolitic, social, economic și de altă natură ce nu mai trebuie detaliate aici, aceasta este în prezent o țară a cărei modernitate, cel puțin sub aspectul dezvoltării materiale, dar și culturale, nu poate fi pusă la îndoială. Este oare în dezacord cu această modernitate limba canadienilor din provincia Québec, destul de puternic marcată încă de arhaisme și regionalisme [5] care au presărat la începuturi, în secolul al XVII-lea, idiomul folosit de locuitorii săi francofoni? În domenii importante pentru economia provinciei cum ar fi exploatarea lemnului, industria hârtiei sau metalurgia neferoaselor, se utilizează în zilele noastre o terminologie cu numeroase împrumuturi din anglo-americană sau cu forme puternic influențate de aceasta (Auger 2006: 146-155), dar dăinuie și multe elemente venite din trecutul de câteva secole al populației cu rădăcini în trei-patru zone ale Franței de azi (*ibid.*, 143-145). Și în limba comună există o serie de cuvinte și expresii vechi, care au încetat actualmente să mai fie întrebuițate ori nu mai au vechile accepțiuni în țara de origine, forme ce, în Québec, nu împiedică deloc comunicarea în situații de viață modernă dintre cele mai variate.

Vorbitorii francezei din Québec se dovedesc dispuși și capabili să dea unor cuvinte franțuzești vechi de un secol – sau chiar de mai mult – accepțiuni noi, profund legate de diverse aspecte ale vieții economice, politice, sociale actuale. Sunt cunoscute – fiind chiar înregistrate acum ca atare în dicționarele franceze monolingve importante – cazurile cuvintelor *traversier* ‘bac’ / ‘ferry-boat’ și *dépanneur* ‘prăvălie / băcănie de cartier, practic deschisă non-stop’, acesta din urmă fiind citat ca un mijloc lingvistic marcat de o anume „modernitate socială” [6]. De fapt, cu astfel de forme, locuitorii Québec-ului înlocuiesc cuvintele englezești folosite în Canada anglofonă sau în Statele Unite – *dépanneur* în loc de *convenience-store*, *traversier* în loc de *ferry-boat* –, iar cu altele, dau o aparență absolut franțuzească unor termeni din engleză. Este o dovadă clară că limbajul utilizat de acești vorbitori se caracterizează printr-o remarcabilă suplețe, iar suplețea poate fi un semn al modernității unei limbi.

Ce ar asigura această suplețe? După cum rezultă din exemplele susmenționate, calitatea evocată este dată de capacitatea limbii de a crea neîncetat forme noi de exprimare, întâi de toate, forme adecvate – primite favorabil, în timp sau imediat, de specialiști dar și de publicul larg – de desemnare a realităților noi, care nu conțin să apară, într-un ritm tot mai rapid, în jurul nostru. Dacă avem în vedere cu precădere terminologiile, ar fi vorba despre dezvoltarea neonimiei,

facându-se apel la toate procedeele interne de îmbogățire a lexicului care au curs în limba dată: derivarea (paradigmatică) sufixală sau prefixală, de pildă, implicând desigur „resursele“ folosite în limba comună pentru îmbogățirea vocabularului, dar și derivarea sintagmatică implicând diverse tipuri de compunere, mai cu seamă de compunere nominală. Unii cercetători precizează că este de dorit ca noile formații să fie scurte, cât mai ușor de introdus în discursul specializat sau nespecializat, cât mai ușor de mobilizat în traducere sau de memorat în cazul învățării. (Rom.) *bani împrumutați pe termen scurt* constituie, ca și formațiile romanice corespunzătoare : (fr.) *argent emprunté à court terme*, (sp.) *dinero prestado a corto plazo* (Vasilescu (coord.) 2008: 73), un termen polilexical mult mai lung decât (engl.) *short money* (*id.*, *ibid.*), dar, deși se știe prea bine că engleza are un număr covârșitor de cuvinte monosilabice și disilabice, se întâmplă să se înregistreze și corespondențe de felul : (rom.) *târg*, (engl.) *market place* (*ibid.*, 445)[7]. Oricum, scurtimea formei lexicale contează! A se vedea în acest sens sublinierea: „În română, formula tehnică – *apă minerală carbogazoasă* – este în mod evident prea lungă și prea greoaie ca să se poată impune în uzul colocvial.” (Rodica Zafiu, „Cu bule”, *Dilema veche*, 642 / 9-15 iunie 2016, 6).

Economic – dar poate și oarecum comod pentru utilizatori – ar fi ca un lexem să aibă statut morfologic multiplu, actualizându-se în discurs, după nevoia sau intenția locutorului, fie ca substantiv sau adjectiv, eventual adverb, fie ca verb și îndeplinind în enunț funcțiile sintactice – poate și pragmatice – specifice respectivelor părți de vorbire. În domeniul limbilor romanice, un asemenea deziderat este aproape imposibil de atins, dar se poate ca un substantiv, de pildă, să apară în contexte lingvistice distincte: *șoc* (*ul suferit*), *a produce un șoc / a șoca*, (*o*) *decizie șoc* (vezi și, după același model: (*o*) *știre-bombă*, precum și numeroasele cazuri de substantive împrumutate din engleză care sunt folosite ca adjective invariabile în română: *canalele mass-media* (Stoichițoiu-Ichim 2008: 101)).

Specialiștii pot aprecia cât de bine se integrează în sistemul limbii și în uz creațiile lexicale impuse de noile realități după numărul derivatelor și al locuțiunilor cărora le dau naștere într-un anume interval de timp.

Apelul la capacitatea creatoare a limbii în vederea adecvării acesteia la nevoile de exprimare ale modernității poate reduce valul de împrumuturi – mai ales din limba engleză – care se înregistrează azi mai peste tot în Europa și, desigur, și la noi.

Recurgem la împrumuturi în momentul în care își fac apariția în viața noastră economică, social-politică sau culturală activități, operații, obiecte materiale, ocupații sau îndeletniciri, obiceiuri necunoscute nouă, fără tradiție, imposibil de situat în vreo continuitate cu realitățile locale anterioare. La prima vedere, pentru astfel de „noutăți” nu avem cuvintele potrivite să le traducă. În lipsa altei soluții, apelăm la împrumuturi: *marketing*, *benchmarking*, *baissier* (Vasilescu

(coord.) 2008: *passim*). Acestea sunt împrumuturile „necesare” – motivate denotativ –, nu cele „de lux” (Stoichițoiu-Ichim 2008: 85-96) despre care nu vom vorbi aici. Majoritatea sunt neadaptate sau doar parțial adaptate normelor ortoepice, ortografice, morfologice ale limbii române (vezi cazul lui *hacker* ‘spărgător de coduri’, care are însă, conform *Dicționarului de Cuvinte Recente*, 2013: 273, mai multe derivate: *hackeriță*, *a hackeri*, *hackerit*, la care s-ar putea adăuga prin extensie *hacking*, *hackui*, *hackuire*, *hackuit*).

Dacă se optează pentru traducerea unui termen, se poate întâmpla ca rezultatul să semene destul de mult cu transpunerea ... definiției lui în limba noastră: (rom.) *achiziționare a pachetului de control* [8], față de (engl.) *buyout* (*Dicționar de termeni economici*, p.15); *circuit basculant bistabil*, față de (engl.) *flip-flop* (Popescu (coord.) 1981: 74). Soluția nu este tocmai fericită! Rezultate mai bune pot fi obținute prin procedeul calchierii: *gaură neagră*, *pitică albă/roșie*, *iarnă nucleară*, recentul împrumut *toxic*, (rom.) *mandatar neremunerat* / (engl.) *gracious agent* (Vasilescu (coord.) 2008: 309); (rom.) *poștă electronică* / (engl.) *e-mail*, *electronic mail* (*ibid.*, 376); (rom.) *Lunea Neagră* / (engl.) *Black Monday* (*ibid.*, 303); (rom.) *Vinerea Neagră* / (engl.) *Black Friday* (*ibid.*, 477).

O limbă care nu ezită să creeze poate însă încerca să „prelucreze” cuvintele din limba sursă în loc să le împrumute ca atare sau să le traducă. Forma rezultată în urma procesului de „prelucrare” trebuie să fie una „inspirată”, fericită, ca să se poată bucura de o receptare favorabilă.

Termenul economic *gaj suplimentar*, care nu amintește deloc, în planul expresiei, de corespondenții englez – *collateral* –, respectiv francez – *nantissement* – (*Dicționar de termeni economici*, 225), ar putea ilustra un proces de „prelucrare” în domeniul terminologiei, iar formula *apă cu bule*, pe care Rodica Zafiu (*art. cit.*) o găsește „net preferabilă ambiguității și inadecvării din folosirea sintagmei *apă minerală*” (*carbogazoasă*) – explicându-ne totodată de ce nu s-au dovedit de succes formulele *apă gazoasă/cu gaz(e)*, expresie destul de răspândită, după părerea autoarei, în româna vorbită în Republica Moldova, sau *apă acidulată*, *apă efervescentă* (vezi fr. *eau gazeuse*, *eau pétillante*; engl. *sparkling water*) – ar ilustra respectiva situație în româna comună sau în limbajul colocvial.

Astfel de exemple ne fac să ne gândim dacă nu cumva ne-am putea sprijini și noi pe limbile de largă circulație internațională care sunt franceza și mai cu seamă engleza pentru a stimula puterea creatoare a limbii române. Altfel spus, nu ar fi posibil ca anumite expresii lexicale existente în aceste limbi, care au mari șanse să intre în limba noastră ca împrumuturi, să fie folosite – în sensul „prelucrării” pe un plan sau altul – spre a încuraja creația „autohtonă”, ori apariția unor sensuri noi, asociate formelor deja prezente în vorbire – căci polisemia este și ea un semn al supleții de care aminteam la începutul prezentei contribuții? Un fel de „românizare” a masei de cuvinte – necesare modernității în comunicare – pe care

ar trebui s-o preluăm ca atare de la alții? Deși de pe alte baze, cu o altfel de politică de „amenajare terminologică” – dar și cu riscul unor reacții de respingere din partea multor lingviști -, întrebarea s-a pus în alte țări europene, de pildă în Franța (Depecker 2013).

Asigurarea modernității limbii române prin împrumuturi sau stimularea creativității lingvistice în plan local, prin exploatarea inteligentă a unei reale și puternice concurențe?

A) Terminologii

Pentru început, un exemplu provenind tot din limba franceză:

Pe la mijlocul secolului trecut, limba franceză a preluat, ca împrumut din limba engleză, termenul *sponsor* (pl. *sponsors*): *sponsors d'une exposition, d'une action culturelle; chercher des sponsors*. La interval de circa douăzeci de ani de la preluarea acestui substantiv, a fost preluat tot ca împrumut, cu dublă pronunție, ca și în primul caz – cea dintâi, conformă normelor limbii franceze, cea de a doua, conformă normelor limbii engleze, limba sursă – numele ‘acțiunii de a finanța, a susține financiar o producție în scopuri publicitare’: *sponsoring*. Cu mai puțin de un deceniu mai târziu, s-a creat în franceză verbul *sponsoriser* (< *sponsor*) – un „pseudo-anglicism”, evident –, iar la alți câțiva ani distanță, a apărut și derivatul nominal *sponsorisation*, tot un fals anglicism menit să-l înlocuiască pe *sponsoring*. Iată însă că există o recomandare oficială potrivit căreia mai vechiul *parrainer* ar trebui să ia locul lui *sponsoriser*, la fel de vechiul *parrainage* să accepte, printre întrebuițările sale, pe aceea de înlocuitor al lui *sponsorisation*, ba chiar să fie împământenit un relativ recent derivat substantival *parraineur*, care să fie folosit în locul lui *sponsor*. Se recomandă de asemenea utilizarea vechilor cuvinte-termeni *commanditer*, *commanditaire* în locul anglicismelor și al „pseudo-anglicismelor” menționate, cele două lexeme devenind sinonime ale lui *parrainer*, *parraineur* printr-o extindere a sensului inițial (*le Nouveau petit Robert*, 1993: 2137; 1593; 411).

Româna a împrumutat din engleză – parțial prin mijlocirea francezei – lexemele *sponsor*, *a sponsoriza*, ba chiar și un adjectiv *sponsorial*, înregistrate în *Marele dicționar de neologisme* (2008: 881) al lui Florin Marcu, precum și în *DEX* (2009), fără ca cei în drept să încerce a propune o soluție de înlocuire asemănătoare celei amintite.

Totuși, dovada prezenței unei anumite creativități pe tărâmul terminologiilor românești ne-ar putea fi adusă de un exemplu ca următorul :

(2) „*Dragon 2 poate asoliza oriunde în Sistemul Solar. Misiunea Red Dragon este un prim test.*” (*Știință & Tehnică*, 56 / Mai 2016, p. 011)

în care este folosit, în traducere, verbul *a asoliza*, neînregistrat în niciun dicționar al limbii române, nici măcar în vreun dicționar de neologisme sau de „cuvinte recente”, și aflat în concurență cu *a ateriza* în cadrul aceluiași text de vulgarizare științifică[9].

B) Limba comună

Într-un articol din hebdomadarul *Dilema veche* (nr. 643 / 2016) apar următoarele fraze :

(3) *Nu e vorba nici de vreuna dintre celebrele televiziste justițiare. [...] Câteodată mă gândesc că riscul de a privi anumite emisiuni de „știri” ar trebui să fie încadrat la fel ca riscul de boli venerice. Dar să revenim. Nu frățică, nu am amendat vreo știristă nesimțită!”* (Valeriu Nicolae, „Aici este MAI-ul”, *Dilema veche*, nr. 643 / 16-22 iunie 2016, p. 4)

Nici *televizist(ă)*, nici *știrist(ă)* nu apar în *DEX* (1998); aici apare doar *televizorist*, în accepțiunea ‘depanator de televizoare’ (p. 1082). Ultimul lexem, care nu figurează în *Marele dicționar de neologisme* din 2008, apare în *Dicționarul de Cuvinte Recente* (2013: 530) cu o accepțiune nouă: ‘persoană căreia îi plac programele distractive de televiziune’ (exemplu marcat ca datând din 2009) ce se adaugă mai vechiului sens ‘depanator de televizoare’ și unui alt sens datând de prin 2007: ‘ziarist de televiziune’. *Televizist* pare a fi un nou venit în lumea prezentatorilor / producătorilor de televiziune. Să fie un cuvânt-termen cu șanse de intrare în vocabularul televiziunii sau doar o fantezie a autorului articolului susmenționat ? Apariția lui în limbă – și acceptarea de către experții media, ca și de către vorbitorii obișnuiți – ar introduce poate o opoziție suplimentară în câmpul lexical respective. *Știrist* figurează, urmat imediat de derivatul sufixal diminutiv-ironic *știruță* ‘știre neînsemnată’, în *Dicționarul de Cuvinte Recente* (2013: 517), unde este explicat prin perifraza *redactor de știri*. (Primul exemplu citat îi localizează apariția prin anul 2000.) Nici *televizist(ă)*, nici *știrist(ă)* nu au fost preluați ca termeni de specialitate în *Dicționarul de media* (2005) - traducere datorată Lucreției Vasilescu și Mihaelei Constantinescu a volumului *Dictionnaire des médias* (coord. Francis Balle) (1998) –, deși prima autoare a traducerii a decis să adauge, în redactare proprie, numeroase informații relative la media românești. Probabil lexemele respective sunt considerate de traducătoare ca aparținând limbii române comune – sau chiar registrului familiar al acestei limbi –, mai curând decât ca unități terminologice.

Dicționarele pe care le-am menționat completează cu elemente interesante familia cuvântului românesc *știre*: învechitul *știre de mână* – continuat azi, într-o anumită măsură, de *scrisorile confidențiale* – sau la fel de vechiul *știre de ac*, *știre falsă* – care îl traduce pe fr. *canard*, lexem aparținând registrului familiar –, *știre scurtă*,

știri locale (locală)(vezi *Dicționar de media*, p. 324), recentul și mult prea des utilizatul (în limbajul personalului de la diverse canale de televiziune) *știre-bombă*, *știrușă* (DCR, p. 517), *știre de ultimă oră*. *Știre* este cu siguranță un cuvânt cu o poziție bine consolidată în lexicul comun – dar și specializat – al limbii române, un cuvânt cu o familie destul de bogată de derivate și compuse, al căror număr poate crește încă prin utilizarea, atunci când realitatea o va cere, a obișnuitelor mijloace interne de dezvoltare a vocabularului.

În unele domenii de activitate sau în unele domenii ale cunoașterii, experții reușesc, pare-se, să exploateze resursele limbii române pentru a exprima „realitățile lumii moderne”, cu același succes ca alte limbi de largă circulație sau ca limbile oficiale folosite în interiorul Uniunii Europene.

<i>The reference to articles 129 and 130...</i>	<i>La mention des articles 129 et 130....</i>	<i>Trimiterea la articolul 129 și 130....</i>
---	---	---

(*Ghid stilistic de traducere în limba română*, 2008, p.83)

(5) [...] *casa plutitoare este înzestrată cu un sistem de desalinizare a apei de mare și de filtrare a apei de ploaie [...]* („Casa inteligentă”, *Știință & Tehnică*, 56 / mai 2016, p. 027)

În aceeași publicație *Știință & Tehnică*, 56 găsim însă și texte în care abundă împrumuturile :

(6) *Desktop PC-urile nu-și mai justifică utilitatea decât în aplicații precum gaming-ul sau grafica profesională. Noi ceilalți, care 98% din timp folosim browserul web, ne putem mulțumi cu un laptop, o tabletă sau chiar un smartphone cu ecran mai mare. Totuși, desktop computerele și-au găsit de câțiva ani un „mini me” în „persoana” minicomputerelor.* (*Știință & Tehnică*, 56 / mai 2016, p. 013)

În fața multitudinii de împrumuturi preluate în anumite sectoare, unii cercetători – care se ocupă însă de limba franceză, nu de română – avertizează asupra posibilului *risc* pentru limba care le primește de a „pierde domeniul sau domeniile ” în care se dovedește a fi deficitară.

Printre cercetătorii români, mulți constată doar existența masivă a împrumuturilor, mai ales din engleză, în limba noastră, văzând în această orientare netă spre mijloacele externe de îmbogățire a lexicului o trăsătură pozitivă, o dovadă a toleranței, a deschiderii – unice printre limbile romanice[10] – față de cuvintele de origine străină. Alții, precum Adriana Stoichițoiu-Ichim (2008: 111)[11], care atrage de pildă atenția asupra faptului că nenumăratele anglicisme utilizate frecvent în română cu forma de plural din limba de origine – în alternanță cu un plural românesc mai mult sau mai puțin reușit – și în special ca adjective invariabile pot interveni în deprinderile noastre de vorbire cu urmări considerabile pentru flexiunea specifică, își declară adeviziunea la punctul de vedere „echilibrat”,

exprimat cu foarte mulți ani în urmă de lingvistul francez Pierre Guiraud: șovinismul în limbă este extrem de dăunător, dar și «cantonarea într-o imitație pasivă» este la fel de periculoasă.

De ce să facem apel la un cuvânt ca *goal keeper*, când în fotbalul românesc s-a vorbit totdeauna despre *portar*? De ce să continuăm a scrie despre entitatea numită *black hole*, când în limba română s-au creat deja, prin calchiere, formule ca *gaură neagră* sau chiar *gol negru* (DCR, 2013: 261; 268)? Oare creații lexicale de felul: *supercalculator*, *superfulger*, *superhormon*, *superinstalație*, *superinvestiție*, *supraalbire*, *supraetajare*, *supraponderabilitate*, *lunedist*, *lună neagră*,... nu pot exprima în mod apropiat diverse realități ale lumii moderne?

Concluzie: este limba română o limbă modernă?

Răspunsul nostru la această întrebare este categoric afirmativ. Dacă este adevărat că «[une langue moderne] est une langue capable de dire les réalités modernes» (Depecker 2013: 46, dar și Truchot 2013), putem susține că româna este o limbă în măsură să dea seama de “realitățile moderne”. Româna are capacitatea de a crea noi unități lexicale, atât pentru astfel de necesități cât și pentru a răspunde nevoii de expresivitate a vorbitorilor (vezi „familia de cuvinte” care s-a dezvoltat în jurul numelui propriu *Băsescu* : „*băsis*, *băsis*m, *băsescianism*. Recent, am întâlnit încă unul: „*băszare*”, dar și formulele de tipul „*sortatori de kiwi*, *sortatori de praz*”, în serie cu „*culegători de...*, *crescători de...*, *îngrijitori de...*” (*Dilema veche*, nr. 656 / 15-21 septembrie 2016, p. 24))

Încrederea în capacitatea limbii naționale de a se adapta cerințelor modernității, încurajarea creativității prin apelul constant la mijloacele și la procedeele prin care ea a știut să răspundă, de-a lungul timpului, nevoii vorbitorilor de a ține pasul cu schimbările din viața economică, politică, socio-culturală, refuzul comodității, convingerea că orice concept trebuie să aibă un nume în limba maternă și că gândirea științifică, de pildă, nu este mai puțin aptă pentru descoperiri de seamă dacă se exprimă în această limbă (vezi și Hagège 2013: 128-129) și nu în engleză, să spunem, ar trebui să ne definească atitudinea, comportamentul când avem de ales între apelul masiv la împrumuturi[12] și folosirea resurselor de care dispunem ca utilizatori ai românei.

Româna trebuie să se *construiască* permanent, ca limbă *modernă*, în diversele medii în care se desfășoară activități utile societății, în viața „profesională și de cetățean” a fiecăruia dintre noi, fiindcă sunt mize prea importante, de ordin științific, cultural, economic, social, politic, până la urmă identitar (Depecker 2013: 58-59) care se leagă de problema amenajărilor terminologice, de felul cum alegem între mijloacele externe și cele interne de îmbogățire a lexicului.

NOTE

- [1] Dar și conform *DLRM* (1958: p. 510).
- [2] În contrast cu limbile *vii*, „Une langue morte [est une langue] qui n’a plus de correspondant physique, sonore, dans le corps de celui qui la lit. I. e. qui n’assure plus d’étai au ressaisissement de l’expérience’ à l’intérieur de ‘soi’. i. e. qui ne permet plus une formulation immédiate et particulière.” (Quignard, *Petits traits*, II, 9, „Les langues et la mort”, in Alain Rey (dir.), *Dictionnaire culturel en langue française*, Tome II, 2005: 2341).
- [3] Vezi articolul lui Louis-Jean Calvet intitulat „Quelles langues parlera-t-on demain?” (2013). Se spune aici că, deși într-un viitor neprecizat se vor vorbi mai puține limbi decât azi – când sunt repertoriaste cca 7000 de limbi –, pluralul „limbi” se va menține... „[...] il n’y a pas à attendre une révolution linguistique (des langues ne vont pas disparaître ou apparaître brusquement), [...] rien ne permet de prévoir des bouleversements dans le versant linguistique de la mondialisation, mais [...] cette situation porte en elle-même des germes de changement. Les langues les plus répandues, les plus parlées, pourront prendre des formes locales et, à terme, éclater, comme le latin naguère éclata dans les différentes langues romanes, d’autres, moins parlées, disparaîtront au profit des précédentes etc.” (p.75). Poziția lui Calvet contrastează oarecum cu cea a lui Hagège (2013), când cel dintâi spune că nimic nu ne permite să prevedem schimbări radicale pe „versantul lingvistic” al globalizării.
- [4] Am ales un exemplu de acest gen fiindcă același Depecker (*id.*, *ibid.*) precizează: „[...] la modernité est technologique.”. Cuvântul *technologique* este utilizat de cercetător spre a vorbi despre „une technique évoluée, à laquelle on a intégré des résultats de sciences et de recherches aussi bien théoriques qu’appliquées.”.
- [5] «Dans les jugements sur la langue [...], le lexique et d’abord les mots sont les objets les plus visibles et les plus commentés.» (Rey 2007: 303)
- [6] «Ce dernier terme [– *dépanneur* –] permet d’échapper à des expressions dépréciatives telle[s] que: „Aller chez le Chinois ou l’Arabe du coin”. [...] Modernité sociale, donc, que ce souci de ne pas stigmatiser une profession ou un ressortissant étranger.” (Depecker 2013: 49). Așa cum aflăm din articolul aceluiași cercetător, francezii din Franța încearcă să urmeze exemplul celor din Québec și să propună, foarte probabil din respect pentru toți locuitorii, un termen *dépannette*, sinonim pentru *épicerie de proximité*, pe care l-ar putea integra în seria denumirilor de magazine ordonate după mărimea respectivelor suprafețe comerciale: *boutique de dépannage*, *supérette*, *supermarché*, *hypérette*, *hypermarché*... (*id.*, *ibid.*)
- [7] Vezi și (rom.) *rol / vs /* (engl.) *list of tax assessments*, (fr.) *catalogue/registre des contribuables, contributions* (Vasilescu (coord.) 2008: 411)
- [8] S-ar putea ca formula adoptată în limba română să aibă drept model termenul corespunzător din franceză, calchiat probabil și într-o altă limbă romanică: spaniola.
- [9] Faptul ni se pare interesant dat fiind că, în pasajul avut în vedere, este vorba despre eventuala aterizare a capsulei Dragon 2 pe solul planetei Marte, eveniment la care poate trimite un verb ca *a amartiza*.

- [10] Descriind procesul de occidentalizare (latino-)romanică a limbii române în secolul al XVIII-lea, continuat în bună măsură și în secolul al XIX-lea, profesorul Alexandru Niculescu (1978: 147) sublinia „permisivitatea limbii române față de neologisme în general și față de neologismele latino-romanice în special, ceea ce constituie una dintre principalele caracteristici ale limbii române printre limbile romanice.”
- [11] „În ce ne privește, subscriem la acest punct de vedere echilibrat [= al lui Guiraud], considerând că lingviștii, cadrele didactice, oamenii de cultură și publiciștii au datoria de a interveni în mod mai decis într-o problemă a cărei importanță pentru destinele limbii naționale nu poate fi neglijată.”
- [12] Dacă în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea se recurgea extrem de des la neologisme latino-romanice în efortul unor intelectuali români de marcă de a *moderniza* limba română occidentalizand-o (vezi Niculescu, 1978: 123-158), azi avem impresia că vrem să o *modernizăm*, în continuare, occidentalizând-o cu concursul unei anume limbi germanice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Auger, Pierre (2006), „Le phénomène de l’anglicisation de la langue forestière au Québec: essai de socioterminologie diachronique”, in CANDEL, Danielle & GAUDIN, François (dir.), *Aspects diachroniques du vocabulaire*, Mont-Saint-Aignan, Publications des Universités de Rouen et du Havre, pp.137-156.
- Calvet, Louis-Jean (2013), „Quelles langues parlera-t-on demain?”, in GAUDIN, François (dir.), *La rumeur des mots*, Mont-Saint-Aignan, Presses universitaires de Rouen et du Havre, p.61-75.
- Depecker, Loïc (2013), „Le français est-il une langue moderne?”, in GAUDIN, François (dir.), *La rumeur des mots*, Mont-Saint-Aignan, Presses universitaires de Rouen et du Havre, p.43-60.
- Hagège, Claude (2013 [2012]), *Contre la pensée unique*, Paris, Odile Jacob. Jetchev, Gueorgui (2009), „Les langues maternelles des citoyens bulgares”, in SZENDE, Thomas (dir.), *Politiques linguistiques, apprentissage des langues et francophonie en Europe centrale et orientale. Les défis de la diversité*, Paris, Éditions des archives contemporaines, p.17-25.
- Niculescu, Alexandru (1978), *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, 2, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Rey, Alain (2007), *L’amour du français. Contre les puristes et autres censeurs de la langue*, Paris, Denoël.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana (2006), *Creativitate lexicală în româna actuală*, București, E.U.B.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana (2008 [2001]), *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică / Influențe / Creativitate*, București, ALL.
- Truchot, Claude (2013), „Les langues, un problème européen”, in GAUDIN, François (dir.), *La rumeur des mots*, Mont-Saint-Aignan, Presses universitaires de Rouen et du Havre, pp.15-41.

- Balle, Francis (coord.) (1998), *Dictionnaire des médias*, Paris, Larousse-Bordas (*Dicționar de media*, traducere în limba română de Vasilescu, Lucreția & Constantinescu, Mihaela, București, Univers Enciclopedic, 2005).
- Coteanu, Ion, Seche, Luiza, Seche, Mircea (coord.) (1998), *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, București, Univers Enciclopedic.
- Dimitrescu, Florica (coord.), Ciolan, Alexandru, Lupu, Coman (2013), *Dicționar de Cuvinte Recente*, ediția a III-a, București, Logos.
- Marcu, Florin (2008), *Marele dicționar de neologisme (MDN)*, ediția a X-a, București, SAECULUM VIZUAL.
- Popescu, Tiberiu (coord.) (1981), *Dicționar de informatică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Rey, Alain (dir.) (2005), *Dictionnaire culturel en langue française*, Tomes I – IV, Paris, Dictionnaires Le Robert – SEJER.
- Vasilescu, Ruxandra (coord.), Dumbrăvescu, Daiana-Georgiana, Burcea, Raluca, Niculescu, Andrei (2008), *Dicționar de termeni economici (român-englez-francez-spaniol)*, Iași, Polirom.
- Vrabie, Laura Ana-Maria (coord.) (2008), *Ghid stilistic de traducere în limba română pentru uzul traducătorilor acquis-ului comunitar*, ediția a V-a, revăzută și adăugită București, Institutul European din România.

Romanian, a Modern Language in a World in Which, for Most People, the Landmark of Modernity Is English?

Abstract: *Since the 1st of January 2007, the date when Romania joined the European Union, Romanian has become one of the official languages of the EU. The documents drawn up within the framework of this political and economic partnership between 27 states from Europe for which they represent the so-called „community acquis” („acquis communautaire”) are translated in each of the official languages, these languages having all equal rights within the European Union. Nonetheless nowadays English has an international, even worldwide, dimension that none of the other 26 official languages has. This position of English is commonly considered as related to a characteristic which most people assign to it, namely „modernity”. Which are the main features of a „modern” language? Are these properties also present in the case of the Romanian language? Can our language represent a „modern” instrument of communication, appropriate to serve the needs of intercomprehension between the member states of the EU, if possible as „economically” and „efficiently” as English? Under what circumstances could Romanian ensure the feature underlying the international prestige of English to a great extent? These are the main questions we attempt to answer in our contribution.*

Keywords: *modernity, borrowing, loan translation (calque), affixal derivation, compounding, polysemy.*